

Що стосується перекладацького аспекту одиниць вузькоспеціалізованої лексики, то можна підсумувати, що при перекладі нестандартної лексики перекладачі часто не враховують вимоги «доречності» запропонованих рішень конкретній ситуації та нормам. Крім цього, в текстах, окрім термінологічних одиниць, часто з'являються спеціальні слова фахової мови або, як їх по-іншому називають, слова вузькоспеціалізованої лексики, значення яких перекладач недостатньо розуміє або не знає їх відповідників взагалі. Тому, ми вбачаємо перспективу подальших розвідок у дослідженні проблем перекладу вузькоспеціалізованої мови комп'ютерної сфери, яка постійно динамічно розвивається.

Література:

1. Бондалетов В. Д. Социальная лингвистика / В. Д. Бондалетов. – М.: Просвещение, 1987, – 160 с.
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Авт., керівник проекту та гол. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 1998. – 1440 с.
3. Гусь А. Відтворення професійного мовлення доктора Хауса в українському дубляжі [Електронний ресурс] / А. Гусь. – С. 27–29. – Режим доступу: http://www.logopedu.com.ua/article/762_Osoblivosti_zasvoennya_sklad
3. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К.: Academia, 2000. – 217 с.
4. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики [Електронний ресурс] / Л. Клепуц. – С. 182–185: Режим доступу. – <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf>
5. Клименко О. Л. Основні труднощі адекватного перекладу нестандартної лексики англійської мови [Електронний ресурс] / О. Л. Клименко. – С. 49–56. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/10328>
6. Крупнов В. Теоретические и практические проблемы перевода / В. Крупнов. – М.: Р. Валент, 1987. – 427 с.
7. Прохорова В. Н. Об эмоциональности термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии / В. Н. Прохорова. – К.: Наука, 1970. – 312 с.
8. Ставицька Л. Український жаргон / Л. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
9. Червоненко О. М. Професіоналізми у музичному та навколо музичному дискурсі (на матеріалі англійської мови) [Електронний ресурс] / О. М. Червоненко. – С. 114 – 119. – Режим доступу. – <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream>
10. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – К.: Алерта, 2012 – 696 с.
11. Шелов. С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы / С. Д. Шелов – М.: Астрель, 1984. – № 5. – С. 76–77.

УДК 811.111'37

О. М. Чередніченко,

Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

ВИСЛОВЛЮВАННЯ ВИБАЧЕННЯ ЯК ПРЯМИЙ І НЕПРЯМИЙ МОВЛЕННЄВИЙ АКТ

У статті запропоновано результати аналізу висловлювання вибачення як прямого так і непрямого мовленнєвого акту. Висловлювання вибачення були розглянуті з точки зору прагматики мовленнєвого акту, синтаксичної будови та лексичного наповнення. Проаналізовані висловлювання вибачення були об'єднані у функціонально-семантичне поле на підставі понятійної спільності, центральні та периферійні члени якого були визначені згідно кількісної ознаки вживання.

Ключові слова: мовленнєвий акт, прагматика мовленнєвого акту, прямий та непрямий мовленнєвий акт, функціонально-семантичне поле.

ВЫСКАЗЫВАНИЕ ИЗВИНЕНИЯ КАК ПРЯМОЙ И НЕПРЯМОЙ РЕЧЕВОЙ АКТ

В статье предложены результаты анализа высказывания извинения как прямого так и непрямого речевого акта. Высказывания извинения были рассмотрены с точки зрения прагматики речевого акта, синтаксического строения и лексического наполнения. Проанализированные высказывания извинения были объединены в функционально-семантическое поле на основании понятийной общности, центральные и периферийные члены которого были определены согласно количественному признаку употребления.

Ключевые слова: речевой акт, прагматика речевого акта, прямой и непрямой речевой акт, функционально-семантическое поле.

THE UTTERANCE OF APOLOGY AS DIRECT AND INDIRECT SPEECH ACT

The aim of the article is to study functional semantic field of the verbal forms of apology. The topicality of the study is conditioned by the general trend of modern linguistics to study the functional aspect of language and analysis of verbal influence. The utterance of apology has not been studied before, therefore it needs further investigation. We analyzed 140 extracts which contain the utterance of apology and which were taken from the works of contemporary writers. The presents the results of the analysis of the utterance of apology as direct and indirect speech act. In our study we have come to the conclusion that the direct speech act contains a lexical unit with the meaning of apology, unlike the indirect speech act, which may be identified as such only from the context. Indirect speech acts are very few in our material. The utterances of apology have been analyzed from the point of view of pragmatics of the speech act, syntactic construction and lexical content. The analyzed utterances of apology have been grouped into functional semantic field based on the conceptual community. The central and peripheral members of the functional semantic field were determined according to the quantitative criteria of usage.

Key words: speech act, pragmatics of the speech act, direct and indirect speech act, functional semantic field.

Предметом запропонованої роботи є висловлювання вибачення в сучасній англійській мові. **Метою** дослідження є вивчення функціонально-семантичного поля вербальних форм вибачення. **Актуальність** обраної теми обумовлена загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення мови у її функціонуванні та аналізу такого суттєвого аспекту комунікації, як мовленнєвий вплив.

Мовленнєвий вплив та висловлювання досліджувалися такими лінгвістами як М.М. Бахтін [2], Д.Карнегі [3], А. Р. Лурія [4] та інші науковці, які вивчали різноманітні аспекти цих явищ, одним із яких є різноманітні групи висловлювання. Висловлювання вибачення не вивчалось раніше, тому потребує дослідження. **Матеріалом даного дослідження** слугували 140 фрагментів, що містять висловлювання вибачення. Відбір прикладів проводився шляхом суцільної вибірки з художніх творів сучасних американських та англійських авторів, загальний обсяг яких становить понад 2050 сторінок.

У мовленнєвому акті розмежують семантичний та прагматичний компоненти. Семантика мовленнєвого акту безпосередньо залежить від значення лексичних одиниць, що використані для його утворення. Прагматика мовленнєвого акту – це те, що мовець має на увазі, коли продукує мовленнєвий акт [5, 247]. Іншими словами, значення мовленнєвого акту не зводиться до значення його пропозиційного змісту. Одна і та сама пропозиція може входити до різних мовленнєвих актів. У прямих мовленнєвих актах прагматичний та семантичний компоненти співпадають, і значення такого мовленнєвого акту є прямим або буквальним. Наступний приклад є прямим мовленнєвим актом вибачення:

'I really need to know. The manuscript I gave you. Have you –'

'Robert, I'm sorry. I know I said I'd send the edits out to you this week, but I'm so swamped. Next Monday, I promise' (8, 211).

Непрямими називаються такі мовленнєві акти, семантичний та прагматичний компоненти яких не співпадають. Наведений мовленнєвий акт трактується як вибачення лише у конкретній комунікативній ситуації:

'I had wanted to free you earlier,' the servant apologized, 'but it was impossible with the police arriving at Chateau Villette and then at Bigging Airport, this was the first possible moment. You understand, don't you Silas?' (8, 255)

Перенесення значення одного прагматичного типу висловлювання на інше називається транспозицією [1, с. 247]. Оскільки транспозиція залежить від комунікативної інтенції мовця, то одне й те саме висловлювання може реалізувати різні комунікативні інтенції [1, с. 248]. Наведений вище приклад в іншому контексті міг мати іншу іллокутивну силу: надання інформації про перебіг подій.

Результати аналізу фактичного матеріалу свідчать про те, що вибачення може передаватися за допомогою прямих і непрямих мовленнєвих актів. До прямих належать висловлювання, що містять такі лексичні одиниці як прикметник *sorry*, дієслово *apologize*, *excuse* і *forgive*, іменники *apology* та *pardon*. Проте ці мовні засоби можуть використовуватись не лише для формування висловлювання вибачення.

Найчисленніша група прямих мовленнєвих актів вибачення, утворена повними та еліптичними реченнями, що містять прикметник *sorry*. Наприклад:

'I don't know what to say,' Langdon said, coming up behind her. 'Your grandfather is obviously trying to tell us something. I'm sorry I'm so little help' (8, 38).

Їх слід відрізняти від мовленнєвих актів співчуття, як то: *I feel sorry for your defeat*.

Перформативне дієслово *apologize* використовується у прямих мовленнєвих актах у 20 випадках вживання (14,3%). Наприклад:

Dazed, Langdon looked at the bedside clock. It was 12:30 a.m.. He had been asleep only an hour, but he felt like dead. 'This is a concierge, monsieur, I apologize for this intrusion, but you have a visitor. He insists it is urgent' (8, 5).

Вжите в іншому, не перформативному, висловлюванні типу *You should apologize* це дієслово, не реалізує мовленнєвий акт вибачення і має іншу іллокутивну мету – поради.

Наступна за чисельністю група прямих мовленнєвих актів представлена наказовими реченнями з дієсловом *forgive* і складає 17 випадків вживання (12,1%):

There was a long pause on the line. 'Lieutenant, I have another call coming in. Please forgive me. I will call you later.' He hang up (8, 238).

Якщо це дієслово використовується у формі теперішнього часу дійсного стану із займенником першої особи однини, воно реалізує мовленнєвий акт вибачення: *I forgive you*.

Десять випадків вживання (7,1%) містять наказові речення з дієсловом *excuse*. Наприклад:

Olivetti leaned closer. 'Might I ask who you are? What is your position at CERN?'

'I'm a senior member of the research staff & appointed liaison to the Vatican for crisis.'

'Excuse me for being rude, but if this is indeed a crisis, why am I dealing with you & not your director? And what disrespect do you intend by coming into Vatican City in short pants?' (7, 82)

Якщо висловлювання містить речення іншого комунікативного типу з дієсловом *excuse*, воно може функціонувати, наприклад, як (не)виправдання: *His lack of experience does not excuse his terrible behavior*.

Прямий мовленнєвий акт може включати іменник *apology*, вжитий з присвійним займенником першої особи *my* (сім випадків вживання – 5%). Наприклад:

'Almost ready, sir,' he called in a British accent. 'My apologies for the delay, but you took me by surprise and –' He stopped short as the group unloaded (8, 213).

Висловлювання, яке включає іменник *apologies* із присвійним займенником другої чи третьої особи, має іншу іллокутивну силу, наприклад, поради: *Under such circumstances you should accept his apologies*.

Прямі мовленнєві акти, що містять іменник *pardon* зафіксовані у восьми випадках вживання (5,7%) і представлені мовленнєвим кліше. Наприклад:

'You are from CERN?' the guard asked, arriving before them. His voice steely. 'I beg your pardon, madam, do you have any other clothing?' He motioned to her legs. 'Short pants are not permitted inside Vatican City' (7, 72).

Прямі мовленнєві акти, що містять іменник *forgiveness*, не є чисельними у нашому фактичному матеріалі – чотири випадки вживання (2,9%). Наприклад:

At the Mortati's feet was a golden urn, heavy with ashes. Mortati had gathered the ashes himself and brought them here.

'Give me a chance for forgiveness,' he said to his Holiness (7, 346).

Вибачення може бути виражене і непрямими мовленнєвими актами. У нашому фактичному матеріалі зафіксовано лише чотири випадки їх вживання (2,9%). Наприклад:

'Crossed signals?' Langdon demanded.

'You know damn well –'

'It was my fault,' Rocher said, stepping forward, sounding contrite. 'I had no idea you were in the archives. Portion of our zones are cross-wired with that building. We were extending our search. I'm the one who killed power. If I had known...' (7, 219)

У наведеному висловлюванні вибачення констатується факт визнання мовцем своєї провини, подається пояснення причин образливих вчинків мовця і його розкаяння у заподіяному: *'If I had known...'*

У наступному прикладі мовець теж пояснює причини своєї поведінки і намагається переконати адресата, що його провини в тому, що трапилось, немає:

'I had wanted to free you earlier,' the servant apologized, 'but it was impossible with the police arriving at Chateau Villette, and then at Bigging Hill Airport, this was the first possible moment. You understand, don't you. Silas?' (8, 255)

Наступний фрагмент також ілюструє непрямий мовленнєвий акт вибачення. Дівчина так зосереджено молилась, що не звернула увагу на запитання колеги; щоб не здатися неввічливою, вона пояснює причину своєї поведінки, і тим самим вибачається за неувагу:

'I'm praying,' Vittoria apologized.

'No, I just...'

'Certainly you must debate issues of faith with your classes' (7, 68).

Таким чином, переважна кількість мовленнєвих актів вибачення – прямі.

Проаналізувавши мовні засоби вираження вибачення, які відіграють важливу роль у реалізації як прямих, так і непрямих мовленнєвих актів вибачення, ми об'єднали їх у функціонально-семантичне поле на підставі понятійної спільності. За теорією прототипів [6, 31] понятійна категорія містить прототип, або центральний член, який є найкращим представником цієї категорії, периферійні та маргінальні члени, що знаходяться на перетині двох полів і мають ознаки обох. Існує три способи визначення прототипу: 1) центральний член категорії першим спадає на думку, коли йдеться про цю семантичну категорію; 2) при кількісних підрахунках, він має найбільшу частотність; 3) прототип використовується при поясненні значень інших членів цієї категорії. Ми визначили центральні та периферійні члени функціонально-семантичного поля вибачення згідно кількісної ознаки вживання. Центральний член функціонально-семантичного поля „вибачення” – це речення *I'm sorry*. Близько до центру розташовані речення *Forgive me, I apologize, Excuse me*. Мовленнєве кліше *I beg your pardon* і субстантивне словосполучення *my apology* є менш частотними у нашому фактичному матеріалі. На периферії знаходиться субстантивне словосполучення *my forgiveness*, що відзначається найменшою частотністю вживання.

Висловлювання вибачення є одним із засобів збереження лиця адресата, оскільки у комунікативній ситуації вибачення адресат – це комунікант, що постраждав певним чином від дій мовця, і мовець перепрошує, щоб зберегти таким чином лице адресата. При цьому мовець використовує і стратегію негативної ввічливості (*I'm sorry, I apologize*) і стратегію позитивної ввічливості (наказові речення *Forgive me, Excuse me*). Кожна з цих стратегій дає можливість адресатові обирати лінію поведінки (пробачати чи ні), тому не загрожує адресатові втратою його іміджу.

Отже, проаналізувавши матеріали нашого дослідження, ми прийшли до **висновку**, що вибачення може передаватися прямими та непрямими мовленнєвими актами. У нашому фактичному матеріалі зафіксовано лише чотири випадки вживання непрямого мовленнєвого акту вибачення. Висловлювання вибачення є засобом збереження образу адресата у комунікації. Оскільки висловлювання вибачення є засобом впливу мовця на адресата, висловлювання вибачення та його ситуативна обумовленість – актуальна проблема, що потребує подальшого вивчення.

Література:

1. Перебийніс В. С. Методи дослідження / В. С. Перебийніс // Статистичні параметри стилів. – К. : Наукова думка, 1968. – С. 23–43.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
3. Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.uatur.com/html/interesno/karn_friend2.htm
4. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – 230 с.
5. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, 2004. – 336 с.
6. Dirvin R. Cognitive Exploration of Language and Linguistics / R. Dirvin & M. Vispour. – Amsterdam/Philadelphia : John H. Benjamin Publishing company, 1998. – 300 p.
7. Brown D. Angels and Demons / D. Brown. – Bristol, Pennsylvania: Pocket Star, 2001. – 329 p.
8. Brown, D. The Da Vinci Code / D. Brown. – N.Y. : Doubleday, 2003. – 354 p.

УДК 811.133.1'42:659.4:316.77

А. О. Чернова,

Институт филологии КНУ ім. Тараса Шевченка, м. Київ

ТИПОЛОГИЯ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

Статтю присвячено дослідженню критеріїв класифікації соціальної реклами, а саме аналізу різних типологій, запропонованих вітчизняними та зарубіжними вченими. Акцент зроблено на неспівпадінні термінологічного апарату, оскільки термін «соціальна реклама» використовується лише в межах пострадянського простору, натомість зарубіжні науковці оперують поняттями «суспільна» та «некомерційна» реклама. Також особливу увагу було приділено спробі створення власної типології за тематичним критерієм. Кожен підвид соціальної реклами проілюстровано конкретним прикладом французького рекламного повідомлення.

Ключові слова: соціальна реклама, типологія, французький рекламний дискурс.

ТИПОЛОГИЯ СОВРЕМЕННОЙ ФРАНЦУЗСКОЙ СОЦИАЛЬНОЙ РЕКЛАМЫ

Статья посвящена исследованию критериев классификации социальной рекламы, а именно анализу различных типологий, предложенных отечественными и зарубежными учеными. Акцент сделан на несовпадении терминологического аппарата, поскольку термин «социальная реклама» используется только в пределах постсоветского пространства, зато зарубежные ученые оперируют понятиями «общественная» и «некоммерческая» реклама. Также особое внимание было уделено попытке создания собственной типологии по тематическому критерию. Каждый подвид социальной рекламы проиллюстрирован конкретным примером французского рекламного сообщения.

Ключевые слова: социальная реклама, типология, французский рекламный дискурс.

TYOLOGY OF MODERN FRENCH PUBLIC ADVERTISING

The article is devoted to the research of the classification criteria of public advertising and to the analysis of various typologies offered by domestic and foreign scholars. The focus was made on noncompliance of terminology, because the term «social advertising» is used only within the former Soviet Union, while foreign scientists use the term «public» and «non-commercial» advertising. Moreover, special attention has been focused on tentative to create our own typology based on the thematic criteria. Each type of public advertising is illustrated by concrete example of the French advertising message.

Key words: public advertising, typology, French advertising discourse.